

Akademia Podlaska
Wydział Humanistyczny
Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe

Bezpieczeństwo człowieka a wartości

Tom I
Aspekty filozoficzne i edukacyjne

Zbiór prac pod redakcją naukową
E. Jarmocha, A.W. Świderskiego, I.A. Trzpił

Wydawnictwo Akademii Podlaskiej
Siedlce 2010

Akademia Podlaska
Wydział Humanistyczny
Drohiczyńskie Towarzystwo Naukowe

Bezpieczeństwo człowieka a wartości

Tom I

Aspekty filozoficzne i edukacyjne

Zbiór prac pod redakcją naukową
Edwarda Jarmocha, Andrzeja W. Świderskiego, Izabeli Aldony Trzpił

Monografie nr 120

Wydawnictwo Akademii Podlaskiej
Siedlce 2010

Pokój jako wartość powszechna we współczesnym nauczaniu Kościoła katolickiego

Wstęp

„Nie ma ludzkiej istoty, dla której pokój nie byłby dobrodziejstwem. Nie ma ludzkiego serca, które nie radowałoby się osiągnięciem pokoju”.¹ Tak rozpoczął papież Jan Paweł II przemówienie w Watykanie w 1986 r. z okazji XIX Światowego Dnia Pokoju, w ogłoszonym przez Organizację Narodów Zjednoczonych Międzynarodowym Roku Pokoju. Podkreślał, że „Wszystkie narody świata jedynie wówczas będą mogły urzeczywistnić swoje wspólne cele, jeżeli razem będą dążyć do pokoju jako wartości powszechnej. Pokój wszystkim sercom! Pokój jest tak wielką wartością, że winien być na nowo głoszony i popierany przez wszystkich”.²

Na początku XXI wieku należymy do struktur NATO i Unii Europejskiej. Jednak doświadczenia historii, które pomagają nam wyciągać wnioski odkrywają fakty, o których warto sobie przypominać. Miliony Polaków oddało swoje życie w walce o niepodległość, wszyscy walczyli o pokój i wartości, aby świat ich dzieci zbudowany był na stabilnych fundamentach wiary i miłości do Ojczyzny. Wspomnijmy chociażby wiek XX kiedy to odzyskanie niepodległości pociągnęło za sobą heroizm i oczekiwaną wolność w 1918 r.³ Czas II wojny światowej to również wielkie wyzwania w obronie wolności i bezpieczeństwa każdego obywatela. Walka na wszystkich frontach, działalność Polskiego Państwa Podziemnego przyczyniły się do utrwalenia Polski na mapie świata. Powojenna walka narodowa w komunistycznej Polsce również zasługuje na zaznaczenie, jako walka o równe i sprawiedliwe prawa traktowania człowieka.⁴

„W życiu każdego człowieka, rodziny, społeczności lokalnej, całego społeczeństwa oraz narodu – jako wspólnoty minionych, obecnych i przyszłych

¹ Jan Paweł II, *Pokój jest wartością, która nie zna podziałów*, Przemówienie z okazji XIX Światowego Dnia Pokoju, w ogłoszonym przez Organizację Narodów Zjednoczonych Międzynarodowym Roku Pokoju, Watykan, 8.12.1985 r., p. 1.

² Tamże, p. 1.

³ Por. S. Bylina, *Stosunki państwo a Kościół katolicki na południowym Podlasiu w latach 1918-1939*, Siedlce 2009, s. 33-38.

⁴ *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa Polski w XXI wieku*. Podręcznik do przysposobienia obronnego dla studentek i studentów, red. R. Jakubczak, A. Skrabacz, K. Gąsiorek, Warszawa 2008, s. 7.

pokoleń – zapewnienie bezpieczeństwa narodowego (najogólniej rozumianej jako ochrona o obrona życia oraz wartości ludzkich, mienia i środowiska, instytucji państwa przed zagrożeniami, jakie niosą siły przyrody, a także działania i niebezpieczne wytwory ludzkości) stanowi największą wartość i potrzebę ludzką”.⁵

Potrzeba tworzenia wspólnoty, grupy ludzi, która zmierza do osiągnięcia wspólnych celów opartych na zasadzie wzajemnego pokoju zapoczątkowało tworzenie pierwszych państw.⁶ Najstarsze państwa powstały już kilka tysięcy lat p.n.e. np. starożytny Egipt, Chiny czy Babilonia. Powstanie każdego państwa opierało się na zbudowaniu swoistej definicji państwa, która była odzwierciedleniem opinii ogółu. Pojęciem „państwa” interesował się Arystoteles, który określał państwo jako pewną wspólnotę różnych grup ludzi niezbędnych dla istnienia.⁷ Koncepcja antycznej Grecji uważa „najwyższą godność” za kluczowy aspekt natury ludzkiej, która powoduje uczestnictwo w życiu politycznym dla powstania polis czyli organizacji życia. Genezę państwa w danym sobie okresie definiowali tacy twórcy teorii jak: Thomas Hobbs, Karol Marks, Fryderyk Engels i Herbert Spencer.⁸

1. Obowiązki i zadania państwa wobec pokoju

Państwo, wedle klasycznej definicji, jest: „organizacją polityczną, w obrębie której występuje stosunek władztwa i podporządkowania. Organy państwa są w stanie władczo zachowywać się wobec członków grupy państwowej, stwarzając i utrzymując określony ład społeczny”.⁹ Każde państwo posiada swoje terytorium, ludność, suwerenność i określoną władzę.¹⁰ Władza ma za zadanie wpływać na zachowanie jednostek oraz organizacji w ramach granic danego państwa. Powinna również dbać o suwerenność obywateli i zapewniać podstawowe prawa człowieka.¹¹

Definicję państwa określał również Kościół katolicki. Przykładem definicji jest list pasterski Prymasa Polski kard. Hlonda, wysłany do Stolicy Apostolskiej w 1932 r. zatytułowany „O chrześcijańskie zasady życia państwowe-

⁵ Tamże, s. 7.

⁶ S. Bylina, *Polityka Kościół – Państwo w regionie białskim w okresie międzywojennym (1918-1939)*, w: *Moralność a polityka*, red. E. Jarmoch, Siedlce 2009, s. 183-184.

⁷ Por. K.A. Wojtaszczyk, *Kompendium wiedzy o państwie współczesnym*, Warszawa 1996, s. 9; J. Woroniecki, *O narodzie i państwie*, przekład z jęz. łac., Lublin 2004, s. 28-29.

⁸ Por. *Encyklopedia Socjologii*, red. H. Domański, W. Morawski, Warszawa 2000, s. 61-62.

⁹ *Kompendium wiedzy o społeczeństwie, państwie i prawie*, red. S. Wronkowski, M. Zmierzczak, Warszawa 2004, s. 54.

¹⁰ Por. *Słownik Polityczny*, red. W. Wasiutyński, Nowy Jork 1980, s. 115.

¹¹ Por. *Encyklopedia Filozofii*, red. T. Honderich, Poznań, s. 665.

go”¹². Prymas pisał, że „Państwo wywodzi się z natury ludzkiej, w której tkwi wrodzona skłonność do łączenia się w większe zespoły dla celów bezpieczeństwa i porządku publicznego, dla postępu i rozwoju, (...) Zatem i Państwo i władza jego wywodzą się nie z jakiegoś przygodnego wydarzenia dziejowego ani z dobrowolnej umowy ludzkiej, lecz z prawa przyrodzonego. (...) Kościół uczy, że Państwo i władza od Boga pochodzą”¹³.

Jednocześnie państwo spełnia istotne funkcje społeczne. Jak podkreśla Sobór Watykański II w „Deklaracji o wychowaniu chrześcijańskim”: „Władza państwowa ma za zadanie strzec i bronić wolności obywatela (...)”¹⁴, oraz w „Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym”: „władza powinna działać na rzecz dobra wspólnego jako siła moralna, oparta na wolności i świadoma ciężaru przyjętego obowiązku”¹⁵. Natomiast w Katechizmie Kościoła katolickiego czytamy, że państwo dla budowania koniecznej jedności powinno zapewnić na ile jest to możliwe dobro wspólne społeczności.¹⁶

Jan Paweł II zauważał, iż do „obowiązków państwa należy troska o obronę i zabezpieczenie takich dóbr zbiorowych, jak środowisko naturalne i środowisko ludzkie, których ochrony nie da się zapewnić przy pomocy zwykłych mechanizmów rynkowych”¹⁷. Zadaniem państwa jest również stworzenie odpowiednich stosunków między własnymi obywatelami, organizacjami społecznymi i innymi państwami. Ważne jest, aby między państwem, a tymi poszczególnymi grupami zaistniały właściwe stosunki, gdyż jest to warunkiem prawidłowego i pomyślnego rozwoju państwa. Związki te są określane i wyznaczane przez prawidłowo ułożoną konstytucję.¹⁸

Obok licznych zadań państwa mających charakter zewnętrzny i wewnętrzny dostrzegamy istotne czynniki mające wpływ na umiejętne dążenie do pokoju. Wśród zadań zewnętrznych zauważamy funkcje polegające na zapewnieniu właściwej obronności kraju, która ma za zadanie utrzymać jak najlepsze relacje z krajami poza granicą państwa. Zadania wewnętrzne państwa oprócz fundamentalnej funkcji ochronnej, która gwarantuje bezpieczeństwo obywatelowi zapewniając bezpieczeństwo i ład wewnętrzny kraju, posiada również funkcje regulacyjną, kulturalno – wychowawczą, adaptacyjną, innowacyjną, so-

¹² Por. A. Hlond, *List pasterski, O chrześcijańskie zasady życia państwowego*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, 1932, nr 5-6, s. 230 (dalej WDP).

¹³ Tamże, s. 233.

¹⁴ Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, *Gravissimus educationis*, 6, (w:) *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 319.

¹⁵ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, 74, (w:) *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 2002, s. 589.

¹⁶ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1898, Poznań 1994,

¹⁷ J. Godłów-Legiędź, *Gospodarka rynkowa w interpretacji Jana Pawła II*, „Ethos”, 8 (1995) nr 4 (32) s. 37.

¹⁸ Por. J. Kobyliński, *Totalizm państwowy ze stanowiska katolickiego*, Poznań 1936, s. 5.

cyjną i ekonomiczną.¹⁹ Wykonywanie zadań, które postanawia państwo powinno zakładać sumienne i odpowiedzialne zaangażowanie odpowiednich instytucji.²⁰ Powinny one gwarantować poczucie bezpieczeństwa w zakresie wolności i własności każdego obywatela.²¹

2. Kościół katolicki jako obrońca pokoju w ujęciu papieży XX i XXI wieku

Przedstawiciele Kościoła katolickiego na czele z następcami św. Piotra jako główny cel swojej misji nauczania uznawali nawoływanie do zachowywania praw człowieka. Począwszy od prawa do życia poprzez prawo do wolności kończąc na prawie do życia w bezpieczeństwie, czyli w pokoju. Niechaj przykładem postaw pro pokojowych będą papieże XX wieku, którzy szczególnie podczas wojen począwszy od wybuchu pierwszej wojny światowej pragnęli, aby między ludźmi panowała zgoda i pokój.

Papież Benedykt XV (1914-1922)²² podczas I wojny światowej rozwinął krucjatę modlitwy o pokój oraz ogłaszał apele pokojowe (8 września, 6 grudnia 1914 r., 25 maja, 6 grudnia 1915 r., 4 marca, 30 czerwca 1916 r., 10 stycznia, 5 maja 1917 r.). Na początku sierpnia 1919 r. przedstawił wszystkim rządów państw biorących w wojnie bardzo konkretny plan, jako podstawę do negocjacji pokojowych.²³ Benedykt XV prowadził również działalność opiekuńczą wobec ofiar wojny, zorganizował duszpasterstwo wojskowe, walczył o poprawę położenia jeńców, uciekinierów i deportowanych. Interweniował dyplomatycznie szczególnie w 1915 r., aby zapobiec przystąpieniu do wojny Włoch. Za Benedykta XV Stolica Apostolska utrzymywała stosunki z 13 krajami.²⁴

Kolejnym papieżem był Pius XI (1922-1939)²⁵ którego hasłem było: „Pokój Chrystusowy w Królestwie Chrystusowym”. W encyklice „Ubi arcano” z 1922 r. rozpoczynając swój pontyfikat wskazał dwa najistotniejsze zagrożenia dla ludzkości, którymi były: brak trwałego pokoju i panujący w Europie głód.²⁶ Potępiał tzw. „przesadną miłość własnego kraju” i wąski racjonalizm, który ogranicza innym narodom prawo do życia i rozwoju. Popierał tych mężów stanu, którzy dążyli do zahamowania wyścigu zbrojeń. Niestrudzenie walczył z li-

¹⁹ Por. *Mały Leksykon Politologiczny*, red. M. Chmara, W. Sokoła, Lublin 1996, s. 200-205.

²⁰ Por. *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, red. K. Ryczan, Kielce 2005, s. 370.

²¹ Por. Jan Paweł II, *Sollicitudo rei socialis* 15, (w:) *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 2007, s. 450-452.

²² Por. J. W. Kowalski, *Poczet Papieży*, Warszawa 1998, s. 165-166.

²³ Por. *Historia Kościoła – 1848 do czasów współczesnych*, red. R. Aubert, Warszawa 1985, s. 400.

²⁴ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego - czasy najnowsze 1914-1978*, t. 4, Warszawa 1992, s. 10-11.

²⁵ Por. J.W. Kowalski, *Poczet Papieży...*, s. 166-167.

²⁶ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 23.

beralizmem laickim na płaszczyźnie instytucjonalnej, ustawodawczej i dyplomatycznej. Pius XI od rządów domagał się prawodawstwa zgodnego z ideałami chrześcijańskimi, bądź chociaż neutralności państwa wobec działalności Akcji Katolickiej. Wykorzystując sprzyjającą koniunkturę systematycznie walczył z zeświecczeniem instytucji i obyczajów.²⁷ Papież nawoływał do pokoju, który jest owocem miłości „prawdziwy istotny pokój wypływa raczej z miłości aniżeli sprawiedliwości, gdyż sprawiedliwość usuwa raczej wszystko, co pokojowi stoi na przeszkodzie, więc szkody, więc krzywdy, podczas kiedy pokój jest właściwie wynikiem miłości”.²⁸

Pius XII (1939-1958)²⁹ w encyklice rozpoczynającej pontyfikat ostrzegł przed dwoma błędami, które zagrażają Kościołowi i państwu: są to nacjonalizm z rasizmem i totalitaryzm jako przesadna autonomia państwa. Mówił, że polityka musi być zorientowana na respektowanie praw wiecznych i prawa Boga.³⁰ Jako papież wzywał do pokoju, tak jak poprzednik. W maju 1939 r. zaproponował spotkanie na konferencji pięciu mocarstw, aby rozwiązać problem niemiecko-polski i francusko-włoski³¹. Propozycję odrzucono, a zaraz po tym Niemcy zawarły z Włochami Stalowy Pakt. Wiele osób zarzucało Piusowi XII, że swoją polityką trzymał Stolicę Apostolską z dala od walki mimo, iż przekroczono wszelkie granice moralne. Na taką decyzję wpłynęły następujące czynniki:

- Przekonanie, że w świecie tamtej polityki, Kościół powinien troszczyć się tylko o dobro dusz;
- Obawa, że prowokując władze nazistowskie może pogorszyć sytuację Kościoła w krajach okupowanych;
- Chęć jak najszybszego zakończenia konfliktu, którego przedłużania doprowadziłyby do większego zagrożenia;
- Przeświadczenie o potrzebie zachowania roli pośrednika, która nie będzie jednoznacznym opowiedzeniem się po którejś ze stron.³²

Pius XII wytyczając zasady moralne, którymi powinien kierować się świat po zakończeniu wojny, podkreślał z mocą, że „w dziedzinie nowego porządku, opartego o zasady moralne, nie ma miejsca na naruszanie wolności, in-

²⁷ Por. *Historia Kościoła...*, s. 407-408.

²⁸ Pius XI, *Encyklika Ubi arcato*, (w:) *Acta Apostolice Sedis*, Citta del Vaticano, 14 (1922) 686. (dalej AAS).

²⁹ Por. J.W. Kowalski, *Poczet Papieży...*, s. 167-168; H. Przeździecki, *Papież Pius XII*, „WDP”, 1939, nr 1 i 2, s. 84-90. S. Wyszynski, *Pius XII a Polska*, „Ateneum Kapłańskie”, 1946, r. 38, t. 45, s. 11-41; M. Żywczyński, *Uwagi o historiografii Piusa XII*, (w:) *Polska, Niemcy, Europa*, red. A. Czubiński, Poznań 1977, s. 597-606).

³⁰ Por. M. Banaszak, *Historia Kościoła katolickiego...*, s. 25-26.

³¹ Por. Pius XII, *O pokój i zgodę między ludźmi i narodami. Przemówienie wielkanocne*, „WDP”, 1939, nr 5, s. 138-142.

³² Por. *Historia Kościoła...*, s. 416.

tegralności i bezpieczeństwa innych narodów, jakkolwiek byłyby ich rozciągłość terytorialna albo ich zdolność do obrony”.³³

Papież Jan XXIII (1958-1963) w encyklice „*Pacem in terris*” wylicza dziewięć podstawowych praw człowieka:

- Pierwszym podstawowym prawem człowieka jest prawo do życia;
- Z tym powyższym prawem jest związane prawo do korzystania z wartości moralnych i kulturalnych, które są warunkiem do doskonalenia człowieka;
- Prawo do kultu religijnego;
- Wolność wyboru drogi życiowej (małżeństwo lub kapłaństwo);
- Prawo do pracy. Z tym prawem jest też związane prawo do sprawiedliwych wynagrodzeń. Sprawiedliwe wynagrodzenia są w wtedy, gdy nie tylko wystarczają na utrzymanie pracownika, ale też na utrzymanie całej rodziny;
- Prawo do własności;
- Prawo do zrzeszania się jest warunkiem spełniania naturalnej dążności człowieka do społecznienia;
- Prawo do emigracji i imigracji;
- Prawo do udziału w życiu publicznym.³⁴

Papież w swojej encyklice zachęcał do tworzenia międzynarodowych i regionalnych organizacji pokojowych, które miałyby za zadanie przeciwstawiać się konfliktom oraz umiejętnie poprzez nawiązywanie wzajemnych relacji popierać i zachęcać do pokoju³⁵: „Mimo wszystko wolno jednak żywić nadzieję, że narody poprzez ustalanie wzajemnych kontaktów i porozumień dojdą do lepszego poznania łączących je więzów ludzkiej natury. Zrozumieją dokładniej, że do podstawowych obowiązków, wypływającej ze wspólnej ich natury, należy również liczenie się ze zwyczajami poszczególnych ludów i narodów, w oparciu nie o strach, lecz o miłość. Przecież zadaniem miłości jest doprowadzenie ludzi do szczerej i wielorakiej jedności serc i dzieł, z której może spłynąć na nich bardzo wiele dobra”.³⁶

„Czy świat zdoła kiedykolwiek zmienić samolubną i wojowniczą mentalność, która aż do tej pory kształtowała tak wielką część jego historii?” – pyta Paweł VI (1963-1978) w przemówieniu do Organizacji Narodów Zjednoczonych. I odpowiada: „Trudno to przewidzieć, ale łatwo jest stwierdzić, że musimy zdecydowanie zmierzać drogą wiodącą ku nowej epoce historii, epoce pokoju, która będzie naprawdę i w pełni ludzka, którą obiecał Bóg ludziom dobrej

³³ Pius XII, *Przemówienie radiowe*, 24 grudnia 1941: AAS 34 (1942), 16-17.

³⁴ Powyższe prawa są wymienione za: Cz. Strzeszewski, *Katolicka nauka społeczna*, Warszawa 1985, s. 384-386.

³⁵ Por. Jan XXIII, *Encyklika Pacem in terris*, 129, (w:) AAS 55 (1963) 288-289.

³⁶ Tamże, 291.

woli”.³⁷ Papież Paweł VI podkreślał, że pokój jest obowiązkiem powszechnym opartym na intelektualnym i moralnym porządku społecznym, który ma swoje korzenie w samym Bogu.³⁸ Pokój jest owocem sprawiedliwości rozumianej jako poszanowanie ludzkiej osoby. Pokój jest zagrożony, gdy nie szanuje się człowieka i jego godności, a relacje międzyludzkie nie są nakierowane na wspólne dobro. Dla obrony pokoju społecznego niezbędna jest obrona oraz promocja praw człowieka.³⁹

Podobnie stosunek do pokoju określały dokumenty Soboru Watykańskiego II, w których zawarta treść określa, że pokój jest „owocem porządku zaszczerpionego społeczeństwu ludzkiemu przez jego Boskiego Założyciela, nad którego realizacją pracować mają ludzie spragnieni wciąż doskonalszej sprawiedliwości”.⁴⁰

Nauczanie papieża Jana Pawła II (1978-2005) nie odbiegało od nauczania jego poprzedników. W swoich naukach zdecydowanie i z mocą wielokrotnie apelował do sumień ludzkich o wzajemny szacunek i pokój. Każde przemówienie papieża było przesiąknięte osobistymi doświadczeniami z czasów drugiej wojny światowej, kiedy to bezpośrednio stykał się z ludzkim nieszczęściem i niesprawiedliwością społeczną. W każdym roku swojego pontyfikatu pisał orędzie na Światowy Dzień Pokoju, w którym podkreślał podstawowe zagrożenia pokoju wypływające z egoistycznego patrzenia człowieka na świat. Zauważał, że fundamentem budowania pokoju jest dostrzeżenie niezaprzeczalnej prawdy, że „Pokój jest wartością, która nie zna podziałów”.⁴¹ Jest wartością, która zaspokaja nadzieje i dążenia wszystkich ludów i wszystkich narodów, ludzi młodych i starych, mężczyzn i kobiet, wszystkich ludzi dobrej woli. Każde orędzie kierował do tych, którzy mają wpływ na losy świata. Zauważał, że sprawa pokoju jako wartości powszechnej winna być traktowana z najwyższą uczciwością intelektualną szczerością ducha i w głębokim poczuciu odpowiedzialności wobec siebie i wobec narodów świata. Wszyscy, którzy wytyczają drogi przyszłości świata, niezależnie od swojej filozofii politycznej, systemu ekonomicznego czy wyznania religijnego, są wezwani do udziału w budowaniu jednego pokoju, opartego na sprawiedliwości społecznej oraz godności i prawach każdej osoby ludzkiej.⁴²

Kontynuatorem nauczania Jana Pawła II dzisiaj jest papież Benedykt XVI, który bardzo często odwołuje się do słów swojego poprzednika na Stolicy Piotrowej. Już w swojej pierwszej encyklice zatytułowanej „Deus caritas est”

³⁷ Paweł VI, *Przemówienie do Organizacji Narodów Zjednoczonych*, AAS 57 (1965), 882.

³⁸ Por. Paweł VI, *Orędzie na II Światowy Dzień Pokoju 1969*, (w:) AAS 60 (1968).

³⁹ Por. Paweł VI, *Orędzie na V Światowy Dzień Pokoju 1972*, (w:) AAS 63 (1971) 868.

⁴⁰ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, 78, (w:) *Sobór Watykański II, Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 2002, s. 593. (dalej KDK).

⁴¹ Jan Paweł II, *Pokój jest wartością...*, p. 1.

⁴² Tamże, p. 1.

dostrzegł dążenie do pokoju na zasadzie sprawiedliwości, do której zobowiązane jest każde państwo. Celem państwa powinno być także zmierzanie do sprawiedliwego porządku społecznego, które powinno być zagwarantowane każdemu człowiekowi jego udziału w części dóbr wspólnych, z zachowaniem zasady pomocniczości.⁴³ Benedykt XVI podkreśla, że budowanie pokoju wymaga stałego utrzymywania kontaktów dyplomatycznych, wymiany ekonomicznej i technologicznej, spotkań kulturalnych, uzgodnień co do wspólnych projektów, jak również podjęcie wspólnych zobowiązań, by zapobiec zagrożeniom typu konfliktu wojennego i wykorzeni u podstaw powtarzające się zapędy terrorystyczne. Żeby jednak te wysiłki przyniosły trwałe owoce, konieczne jest, aby opierały się na wartościach zakorzenionych w prawdzie życia.⁴⁴

Papież zauważa, że centrum wszystkich tradycji religijnych jest przekonanie, że pokój jest darem Boga, bez którego żaden człowiek nie osiągnie wyznaczonego celu. Trwały pokój ma swe źródło w uznaniu, że świat ostatecznie nie jest naszą własnością, lecz raczej horyzontem, w obrębie którego jesteśmy zaproszeni do uczestnictwa w miłości Bożej oraz współpracy w kierowaniu światem i historią pod Jego natchnieniem.⁴⁵

3. Współczesne zagrożenia pokoju

W dobie walki zmasowanej opartej na posiadaniu broni atomowej, chemicznej, biologicznej oraz nowoczesnych technologiach i technikach walki zwiększa się zagrożenie konfliktów powodujących stan wojny. Okrucieństwo wojny jak podkreśla Magisterium Kościoła⁴⁶ powoduje kolejne konflikty, które są bezsensowną rzezią i niszczą teraźniejszość oraz zagrażają przyszłości.⁴⁷ Albowiem każda wojna jest klęską wszelkiego autentycznego humanizmu⁴⁸ i zawsze jest porażką ludzkości.⁴⁹

Każda napaść zbrojna jest niemoralna ze swej natury. W przypadku wystąpienia takiego tragicznego konfliktu rządzący napadniętym państwem mają prawo i obowiązek zorganizować obronę, także przy użyciu broni.⁵⁰ Oczywiście pod warunkiem, że wyrządzona szkoda przez napastnika narodowi lub wspólnotie narodów była długotrwała, poważna i pewna oraz wcześniej użyto

⁴³ Por. Benedykt XVI, *Encyklika Deus caritas est*, 26.

⁴⁴ Benedykt XVI, *Encyklika Caritas In veritate*, 72.

⁴⁵ Benedykt XVI, *Pokój jest darem Boga i dziełem człowieka. Przemówienie z 14 maja 2009 – Nazaret. Spotkanie ze zwierzchnikami religijnymi Galilei*, „L'Osservatore Romano” 2009, nr 7-8.

⁴⁶ Por. KDK 80.

⁴⁷ Por. Benedykt XV, *Apel do przywódców walczących państw z 1 sierpnia 1917 r.*, AAS (1917) 423.

⁴⁸ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na XXII Światowy Dzień Pokoju 1999*, 11, (w:) AAS 91 (1999) 385.

⁴⁹ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego z 13 stycznia 2003 r.*, (w:) L'Osservatore Romano, 2003, nr 3, s. 22.

⁵⁰ Por. KKK 2265.

wszystkie niezbędne środki do uniknięcia zaistniałego konfliktu.⁵¹ W związku z zaistniałym zagrożeniem dopuszczające jest według Kościoła katolickiego, aby państwo posiadało siły zbrojne mające na celu stosować działania zmierzające do zapewnienia pokoju.⁵² Prawo do stosowania siły w celach obrony koniecznej związane jest z obowiązkiem ochrony i niesienia pomocy niewinnym ofiarom konfliktów, które nie mogą obronić się przed agresją.⁵³

Wobec państw, które łamią zasady pokojowego współżycia międzynarodowego lub dopuszczają się poważnych represji wobec ludności należy stosować sankcje przewidziane przez współczesne prawodawstwo. Sankcje te powinny być motywem do drogi negocjacji i dialogu oraz nie powinny dotyczyć całej ludności.⁵⁴

Szansą na uniknięcie kolejnych zagrożeń wojną według nauki społecznej Kościoła jest ograniczenie zasobów uzbrojenia. Każde nadmierne gromadzenie broni lub handel nią nie posiada moralnego usprawiedliwienia.⁵⁵ Powszechnie zauważalny wyścig zbrojeń nie prowadzi do zapewnienia pokoju, lecz przeciwnie powoduje dodatkowe nasilenie napięcia pomiędzy państwami.⁵⁶ Każda broń masowej zagłady czy jest to broń nuklearna, biologiczna czy też chemiczna stanowi szczególnie poważne zagrożenie dla tych, którzy ją posiadają oraz dla tych, wobec których może być zastosowana. Posiadanie takiego rodzaju uzbrojenia powoduje ogromne obciążenie odpowiedzialności wobec całej ludzkości i Boga. Każde działania militarne zmierzające do zniszczenia mieszkańców oraz rozległych obszarów jest przestępstwem wobec Boga oraz samego człowieka i powinno być stanowczo i natychmiastowo potępione.⁵⁷ Podobne uwagi dotyczą stosowania środków i takich rodzajów broni, które mają na celu ciężkie uszkodzenia ciała człowieka, okaleczenia oraz uderzają w sposób ślepy i niekontrolowany. Są to szczególnie miny przeciwpiechotne, które swoim przeznaczeniem dotyczą ludzi także długo po zakończeniu wszelkich działań wojennych.⁵⁸

Kościół katolicki zdecydowanie potępia również wykorzystanie dzieci i młodzieży do działań wojskowych jako żołnierzy. Stosowanie tego rodzaju praktyk zabiera im właściwie przeżyte dzieciństwo, wypacza wizję świata i ogranicza wykształcenie. Osobom takim należy udzielić opieki oraz otoczyć niezbędną rehabilitacją i wychowaniem.⁵⁹

⁵¹ Por. KKK 2309.

⁵² Por. KDK 79.

⁵³ Jan Paweł II, *Rozważanie przed modlitwą Anioł Pański z 7 marca 1993 r.*, (w:) L'Osservatore Romano, 1993, nr 5-6, s. 55.

⁵⁴ Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do Korpusu Dyplomatycznego z 9 stycznia 1995 r.*, (w:) L'Osservatore Romano, 1995, nr 3, s. 52.

⁵⁵ Por. KKK 2316.

⁵⁶ Por. KKK 2315.

⁵⁷ Por. KDK 80.

⁵⁸ Por. Jan Paweł II, *Oreędzie na XXII Światowy Dzień Pokoju 1999*, 11, (w:) AAS 91 (1999) 385-386.

⁵⁹ Por. Tamże, 385-386.

Ważnym zagrożeniem współczesnych czasów jest terroryzm. Jest to jedna z najbardziej brutalnych form przemocy, która wstrząsa dziś międzynarodową wspólnotą: sieje on nienawiść, śmierć, pragnienie zemsty i odwetu.⁶⁰ Terroryzm należy w sposób najbardziej zdecydowany potępić. Wyraża on całkowitą pogardę dla ludzkiego życia i nie może go usprawiedliwić żaden powód, jako że człowiek zawsze jest celem, a nigdy środkiem.⁶¹ Ogłaszanie się terrorystami w imię Boga to profanacja i bluźnierstwo, gdyż powoduje to instrumentalne traktowanie nie tylko człowieka, ale również Boga.⁶²

Zakończenie

Kościół katolicki zagadnienie pokoju traktuje jako nieodłączny element posłannictwa. Każda inicjatywa zmierzająca do popierania pokoju jest kontynuacją zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa, albowiem Kościół w Chrystusie jest znakiem i narzędziem pokoju w świecie i dla świata.⁶³ Tworzenie prawdziwego pokoju jest wyrazem chrześcijańskiej wiary w miłość Boga do człowieka oraz opiera się na prawdziwym przebaczeniu i pojednaniu.⁶⁴

Oczywiście nie jest to akt łatwy do zrealizowania, kiedy wokół zauważamy wiele tragedii i ludzkich nieszczęść w obliczu skutków wojen i konfliktów. Jednak ciężar przeszłości, która nie może być zapomniana może być zaakceptowana, gdy przebaczenie zostanie zaoferowane i zaakceptowane przez obie strony. Jest to droga bardzo trudna, uciążliwa, ale możliwa do zrealizowania.⁶⁵ Wzajemne przebaczenie nie powinno eliminować potrzeby sprawiedliwości, ani tym bardziej zamykać drogi prowadzącej do prawdy: sprawiedliwość i prawda stanowią bowiem konkretne wymogi pojednania.⁶⁶

Czynnikiem, który buduje fundamenty jedności jest traktowanie pokoju jako wartości powszechnej, która z założenia otwarta jest na tworzenie wspólnych inicjatyw zmierzających do łączenia ludzi. Wszelkie zagrożenia powodujące niszczenie pokoju jako wartości powinny być ukazywane i eliminowane. Każde złamanie zasad równowagi poprzez chęć panowania i dominowania nad innymi powinny ulec zmianie dla dobra człowieka.⁶⁷

⁶⁰ KKK 2297.

⁶¹ Jan Paweł II, *Orędzie na XXVI Światowy Dzień Pokoju 2002*, 5, (w:) AAS 94 (2002) 134.

⁶² Por. *Kompendium Nauki Społecznej Kościoła*, red. K. Ryczan, Kielce 2005, s. 338.

⁶³ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju 2000*, 20, (w:) AAS 92 (2000) 369.

⁶⁴ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na XXIII Światowy Dzień Pokoju 2002*, 9, (w:) AAS 94 (2002) 136-137.

⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na XXX Światowy Dzień Pokoju 1997*, 3 i 4, (w:) AAS 89 (1997) 193.

⁶⁶ Pius XII, *Przemówienie na VI Międzynarodowym Kongresie Prawa Karnego z 3 Października 1989 r.*, (w:) AAS 65 (1953) 730-744; Jan Paweł II, *Orędzie na XXII Światowy Dzień Pokoju 1999*, 7, (w:) AAS 91 (1999) 382.

⁶⁷ Jan Paweł II, *Pokój jest wartością...*, p. 3-4.